

Vastaanottokeskuksesta kuntaan siirtyminen ja asumisen ongelmat

Moniheli ry:n Katto-toiminta, päällikkö Veera Vilkama
Sininauhasäätiö sr, maahanmuuttajatyön päällikkö Anna-Leena Myllylä

Moniheli ry:n Katto-toiminta, Sininauhasäätiön maahanmuuttajatyö sekä VVA ry auttavat osana omaa asunnottomuuden poistamiseen ja ennaltaehkäisyyn liittyvää työtään ihmisiä etsimään asuntoa. Turvapaikanhakijana Suomeen tulleet ihmiset, jotka ovat vasta saaneet oleskeluluvan ja asuvat vielä vastaanottokeskuksessa tai yksityismajoituksessa, kohtaavat asunnon etsimisessä haasteita. Tässä kirjoituksessa avataan ensimmäistä asuntoaan Suomesta etsivien henkilöiden haasteita asunnon saamisessa.

Vastaanottopalveluiden parista kuntaan siirtyminen

Kuntaan voi siirtyä kuntapaikalla, vastaanottokeskuksen avustamana tai itsenäisesti. Jos kuntapaikka myönnetään, kuntapaikan myöntänyt kunta järjestää oleskeluluvan saaneelle asunnon ja henkilö pääsee muuttamaan vastaanottokeskuksesta omaan asuntoon ja tämän jälkeen henkilö on oikeutettu samoihin palveluihin kuin kuntalaiset. Kuntapaikalle kuntaan muuttavat kiintiöpakolaiset, jotka saapuvat kuntaan suoraan lentokentältä sekä n. 20 % oleskeluluvan saaneista turvapaikanhakijoista.

Vastaanottokeskuksen avustamana asunnon etsiminen tarkoittaa sitä, että oleskeluluvan saanut henkilö saa vastaanottokeskuksesta apua asunnon etsimiseen vastaanottokeskuksen kanssa samalta ELY-alueelta.

Itsenäisesti kuntaan siirtyminen tarkoittaa sitä, että oleskeluluvan saanut henkilö etsii asuntoa yksin ja kun asunto on löytynyt hän muuttaa sinne ja siirtyy samalla kyseisen kunnan asukkaaksi ja palveluiden piiriin, jonne muuttaa. Kaikki yksityismajoituksessa asuvat henkilöt etsivät asuntoa itsenäisesti, sillä vastaanottokeskus ei avusta heitä asunnon etsimisessä. Jos henkilö haluaa siirtyä toiselle ELY-alueelle, hänen tulee myös etsiä asunto itsenäisesti.

Asunnon etsimisen edellytykset

Jotta asuntoa voi etsiä Suomesta, tarvitsee asunnon hakija suomalaisen henkilötunnuksen, omat tietonsa väestötietojärjestelmään, henkilökortin ja pankkitilin sekä verkkopankkitunnukset. Ilman näitä asuntohakemusten täyttäminen verkossa on vaikeaa, lähes mahdotonta.

Ensimmäinen askel näiden saamisessa on rekisteröityminen väestötietojärjestelmään Digi- ja väestötietovirastossa. Yksi kynnys asunnon hakemisessa on tällä hetkellä Digi- ja väestötietoviraston ruuhkat. Turvapaikanhakijana Suomeen saapuneiden henkilöiden täytyy rekisteröityä aseisiin virastossa henkilökohtaisesti ja seuraava vapaa palveluaika voi mennä kuukausien päähän. Rekisteröitymiseen tarvitaan myös osoite, jota heillä ei vielä ole.

Rekisteröitymisen jälkeen voi hakea henkilökorttia poliisilta. Myös poliisin palveluissa on jonoa. Tämän jälkeen voi avata pankkitilin ja pyytää verkkopankkitunnuksia, joita tarvitaan sähköiseen tunnistautumiseen asuntohakemuksissa. Kaikessa asioinnissa kysytään myös osoitetta, jota ihmisillä ei virallisesti vielä ole.

Moniheli ry:n Katto-toiminnassa ja Sininauhasäätiön sr:n KOTA-toiminnassa olemme havainneet ongelmaksi sen, että asiakkaiden ohjaus vastaanottokeskuksesta kuntaan ei toimi aukottomasti. Kun asiakas saa oleskeluluvan annetaan hänelle ilmoitus vastaanottopalveluiden päättymisestä tietyssä päivämääränä. Mikäli asiakas ei tähän mennessä ole löytänyt asuntoa, jää hän asunnottomaksi. Näissä tilanteissa on tapahtunut joskus niin, että asiakas on saanut jäädä vastaanottokeskukseen palvelujen päättymisen jälkeen selvitettyään tilannetta. Olemme kohdanneet henkilöitä, jotka ovat jääneet asunnottomaksi suoraan vastaanottopalveluiden päättyttyä. Kaikilla oleskeluluvan saaneilla henkilöillä ei ole ollut myöskään tietoa siitä, mitä heidän täytyy oleskeluluvan saamisen jälkeen tehdä, jotta asunnon etsiminen olisi mahdollista. Erityisesti yksityismajoituksessa asuvilla on riski jäädä ohjauksen ulkopuolelle.

Asunnon etsimisen esteet

Kun ihmisellä vihdoin on tarvittavat dokumentit, kirjaukset väestötietojärjestelmässä, pankkitili ja verkkopankkitunnukset, hän voi etsiä asuntoa. Suomessa asuntoa etsitään täyttämällä asuntohakemuksia eri palveluntarjoajien nettisivuilla. Kaupungin asuntohakemuksen voi täyttää myös paperilla, mutta kaupungin asunnot on tarkoitettu kuntalaisille, joita vastaanottokeskuksessa asuvat eivät vielä virallisesti ole, ennen kuin pääsevät jonkun kunnan asukkaiksi löydettyään ensimmäisen asunnon Suomesta.

Hakemukset ovat pääosin suomeksi ja ruotsiksi, joskus voi olla myös englanninkielinen vaihtoehto. Asuntoja voi etsiä myös eri verkkopalveluissa, kuten oikotie.fi, vuokratuuri.fi tai tori.fi.

Jotta asuntohakemuksia voi itsenäisesti täyttää, tarvitaan digitaatioita, -laitteita ja verkkoyhteyksiä, latinalaisten kirjainten lukutaitoa sekä suomen tai ruotsin kielen taitoa. Myös vuokranantajien kanssa keskustelu on mahdotonta ilman suomen, ruotsin tai englannin kielitaitoa. Tärkeää on myös tietää mistä kaikista eri paikoista asuntoa voi hakea ja mitä asuntohakemukseen on tärkeä kirjoittaa. Pelkkä nimi ei riitä. Asuntonäytöissä suomea taitamattoman on vaikea käydä keskustelua vuokranantajan kanssa.

Asunnonhakijoiden kielitaito, taloudellinen tilanne sekä alkuperä vaikuttavat myös vuokranantajien suhtautumiseen ja monet ihmiset hakevat kymmeniä asuntoja, mutta eivät saa mitään vastauksia omiin asuntohakemuksiinsa. Myös tutkimukset osoittavat, että ihmiset kohtaavat sukupuoleen ja etniseen taustaan liittyvää syrjintää vuokra-asunnon haussa (Östbom & Antfolk 2017).

Vastaanottokeskuksesta kuntaan siirryttäessä asunnon tarve on kiireellinen, sillä vastaanottokeskuspalvelut päättyvät ihmiseltä oleskeluluvan saamisen jälkeen vastaanottokeskuksen asettamassa määräajassa. Ihmisen pitää löytää asunto melko nopeasti. Vuokranantajien ennakkoluuloiset asenteet ulkomaalaistaustaisia asunon hakijoita kohtaan kaventavat oleskeluluvan saaneiden valinnan vaihtoehtoja asunnon etsinnässä. ARA-asuntokannasta asunnon saaminen nopeasti on hyvin epätodennäköistä. Yksityisessä vuokra-asunnossa asumisesta on tullut viimeisen kymmenen vuoden aikana yleisin asumismuoto Helsingissä (Saukkonen 2020).

Yksityisten vuokranantajien sekä suurten vuokranantajien kuten SATO:n ja Lumon asuntojen vuokrat ylittävät usein KELA:n perustoimeentulotuessa asumismenoille asettamat vuokrat. KELA saattaa myöntää asuntoon maksusitoumuksen vuokravakuuteen, mutta silti lähettää myöhemmin asukkaalle kehotuksen muuttaa halvempaan asuntoon. Halvempaa asuntoa etsivien ihmisten asunnon tarve ei ole mm. Helsingin kaupungin asuntojen asunnonvalintakriteereissä erittäin kiireellinen asunnon tarve, joten ARA-asuntoon ei tälläkään perusteella pääse. Yksityiseltä halvempaa on haasteellista löytää ja jos asukas ei pysty osoittamaan KELA:lle tehneensä riittävästi halvemman asunnon eteen, KELA voi kohtuullistaa vuokran, jolloin perustoimeentulotuen rajan ylittävä vuokran osa jää asukkaan itse

maksettavaksi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asukas joutuu maksamaan ruokarahoistaan asumiskuluja. Tässä tilanteessa vuokravelan sekä asunnottomuuden riski kasvaa.

Hämärät vuokravälittäjät

Koska asunnon löytäminen on vaikeaa ja monikielistä ohjausta ja rinnalla kulkevaa asiointitukea asunnon hakuun ei ole saatavilla vastaanottokeskuksissa eikä kuntien tarjoamana, ihmisten omat verkostot ovat suuressa osassa asunnon löytämisessä. Monet järjestöjen kohtaamat ihmiset kertovat maksaneensa välittäjälle siitä, että hän etsii heille asunnon. Välittäjät ovat usein henkilöitä, jotka puhuvat asunnon hakijan kanssa samaa kieltä. Välitysmaksut ovat 500 € – 1000 € luokkaa. Tämä välitystoiminta on epävirallista, osin täysin pimeää välitystoimintaa. Osa hämäreiden tai epävirallisten välittäjien välittämistä asunnoista on huonokuntoisia tai menossa pian remonttiin. Olemme kuulleet myös tapauksia, joissa välittäjä on kadonnut välitysmaksun kanssa, ja asunnon etsijä on jäänyt ilman asuntoa ja velkoihin, jotka on otettu välitysmaksua varten.

Lähteet:

Saukkonen, P. (2020). Kotona Kaupungissa. Kokonaiskuva ulkomaalaistaustaisista Helsingissä vuonna 2020. Haettu osoitteesta https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/20_05_06_Tutkimuksia_1_Saukkonen.pdf

Öblom, A. & Antfolk, J. (2017). Ethnic and gender discrimination in the private rental housing market in Finland: A field experiment. PLoS One 12 (8), DOI:10.1371/journal.pone.0183344